Türkiye Et Sığırcılığında Islah Ve Destekleme Politikalarının Bölgesel Etkileri Üzerine Bir Çalışma

Atilla KESKİN[1] Vedat DAĞDEMİR[1] Fahri YAVUZ[1]

ÖZET

Çalışmada Türkiye et sığırcılığında ıslah ve destekleme politikalarının bölgesel etkinlikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla üç aşamalı en küçük kareler yöntemi kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, bütün bölgelerde sığır eti üretimini etkileyen en önemli faktör, kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranıdır. Bütün bölgelerde sığır eti üretimi ile kültür ırkı sığır ithalatı ve yem fiyatları arasında negatif, sığır eti verimi, et teşvik primi ve kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranı, arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Sığır eti üretimi ve sığır eti fiyatları arasında ise doğu ve orta bölgelerde pozitif, batı, güney ve kuzey bölgelerde negatif ilişki bulunmuştur. 1990 yılından itibaren yapılan kültür ırkı sığır ithalatının etkisinin istatistiksel olarak önemsiz olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, tarımsal destekleme politikalarının bölgesel düzeyde belirlenmesinin önemini öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığının çalışmalarını sürdürdüğü "Tarım Havzaları Projesi" bir an önce hayata geçirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, et sığırcılığı, destekleme, ıslah, politika

A Study On Regıonal Impacts Of Breedıng And Support Polıcy In Cattle Fattenıng Sector In Turkey

ABSTRACT

The aim of this study was to determine regional effectiveness of breeding and support policy for cattle fattening in Turkey. We used method of Three Stage Least Square in this purpose. According to the results of the study, we determined that most important factors affecting regional beef production in the all regions was the ratio of high-gene cattle breeds and their crosses in total number of cattle in Turkey. A negative correlation was found between the beef production and number of imported high-gene cattle, feed prices, and positive correlation was found with beef per head, meat incentive payment, and the ratio of high-gene cattle breeds and their crosses in the all regions. Beef prices had a positive impact on beef production in the East and Middle regions, while it had negative impact West, South and North regions. Besides, we determined that import of high-gene cattle since 1990 has not significant impact. The results indicate that the importance of implementing agricultural support policies in regional base is prevailing. Therefore, Agricultural Basin Project that is being implemented by ministry of Agriculture and Rural Affairs must be realized as soon as possible.

Key words: Turkey, cattle fattening, support, breeding, policy,

GİRİŞ

Tarım politikası uygulamaları tüketici ve üreticilerin ekonomik refahları ve mal fiyatları üzerinde önemli etkiye sahip olabilirler. Ekonomistler, politika yapma sürecinde faydalı girdileri sağlamak için sıklıkla alternatif politika hareketlerinin potansiyel etkilerini değerlendirirler. Et sığırcılığına yönelik olarak ıslah ve destekleme politikaları konusunda Yavuz ve ark., (2003) bu nitelikte önemli çabalar sarf etmişlerdir. Bunlar ve diğer birçok analizciler ıslah ve destekleme uygulamaları üzerine politika değişikliğinin güçlü etkilerini bulmuşlardır. Örneğin, Yavuz ve ark. et sektörünün arz yönünü incelemişlerdir. Bu çalışmada et üretimi üzerine verim, et ve yem fiyatları, 1972 yılından beri uygulanan hayvancılık politikaları, kültür ırkı ithalatı ve uygulanan teşvik primlerinin etkileri araştırılmıştır. Kullanılan üç basamaklı en küçük kareler regresyon analizine göre toplam et üretimine sığır başına et verimi, et fiyatı ve 1972 yılından beri uygulanan

[1] Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 25240 Erzurum.

hayvancılık politikalarının etkileri pozitif, yem fiyatlarının etkisi ise negatif yönde istatistiksel olarak önemli bulunmuştur. Diğer taraftan et verimine kültür ırkı ve melez sığırlarının oransal artışının etkisi istatistiksel olarak çok önemli olurken, kültür ırkı sığır ithalatının etkisinin önemsiz olduğu tespit edilmiştir. Ancak benzer nitelikte bölgeler arası karşılaştırmalı analizlere rastlanamamıştır.

Bu çalışmada Türkiye'de et sığırcılığında ıslah ve destekleme politikalarının etkinliği bölgeler arası bir analizle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çünkü günümüzde bölgesel kalkınma Türkiye-Avrupa Birliği uyum ve üyelik sürecinde kilit aşamalardan birisi haline dönüşmüştür. Bu durum kalkınma planları hazırlanırken veya politika yapıcılar tarafından karar alınırken bölgelerin yapısını ve potansiyelini dikkate alan yeni bir anlayışın geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Yerel rekabet avantajlarının belirlenmesi, ihtisaslaşma, kaynakların etkin kullanımı ve dolayısıyla küresel rekabet için son derece önemlidir.

Bilindiği üzere Türkiye'de yerli ırkların verim düzeylerinin düşük olması ve seleksiyon yoluyla ıslah çalışmalarının uzun zaman alması nedeniyle, karar vericiler yerli ırkların verimli kültür ırkları ile melezlenmesine ağırlık vermişlerdir. Bu doğrultuda Esmer, Simental, Siyah Alaca ve Jersey ırkları ithal edilmiştir (Alphan, 1990). Planlı dönemde hız verilen melezleme çalışmalarında Esmerler Boz Irk ve Doğu Anadolu Kırmızısı, Siyah Alacalar Güney Kırmızısı (Kilis tipi) ve Jerseyler de Yerli Kara ve Karışık Yerli Irkı sığırlar ile melezlenmişlerdir (Akbulut, 1998).

Ayrıca et ve süt üretimini artırmak amacıyla 1986–1996 döneminde 265 bin baş gebe düve ithal edilmiştir (Anonim, 1997). Damızlık sığır ithalatı uzun yıllardan beri yapılmasına rağmen, 1987 yılından itibaren hız kazanmıştır. Bu kapsamda 1990 yılında kalkınmada öncelikli yöreler için düve başına 1 TL, diğer bölgeler için 750 krş. ödenmiş, 1994 ve 1996 yıllarında ithal edilen süt inekleri için değerinin %25-30'u oranında destekleme yapılmış ve bazı köy kalkınma kooperatifi üyelerine damızlık düve ithalatında ucuz kredi temin edilmiştir (Yavuz, 2001). Bu desteklemelere ilave olarak 1972–1986 döneminde hayvancılık sektörüne değişen miktarlarda kredi verilmiş ve beş ayrı hayvancılığı geliştirme projesi yürütülmüştür (Şenel, 1985). Ayrıca 1987 yılında süt teşvik pirimi, 1990 yılında ise et teşvik pirimi adı altında teşvik politikalarına başlanmıştır (Yavuz 1999). Süt teşvik pirimi ilk uygulandığında 25–30 krş. iken, reel değerinde meydana gelen düşme nedeniyle zamanla değişim göstermiştir. Et teşvik pirimi, 1990–1994 tarihleri arasında koyun ve sığır için kg başına 400 TL, etlik piliçlerde ise kg başına 160 TL olarak uygulanmış, sonra 1000 TL ye kadar artırılmış ve bu uygulamaya 1995 yılında son verilmiştir. 2004 yılından itibaren yeniden başlayan et teşvik pirimi projesi, TAR-ET kapsamında Et ve Balık Kurumu kombinalarında kesim yaptıran ve tarım kredi kooperatiflerine üye olmak şartıyla sözleşmeli besicilik yapan 28 ildeki 190 kg erkek sığır karkas ağırlığına ulaşmış hayvanlar için toplam et teşvik pirimi tutarı yıllık 12.688.000 TL'yi aşmamak kaydıyla kg başına 1 TL et teşvik pirimi uygulamıştır (Anon., 2004). Daha sonra et teşvik primi miktarı 14 Nisan 2009 gün ve 27200 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararına göre 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 1.5 TL ye yükseltilmiştir (tarimkredi.org.tr., 2010).

Planlı dönemin başlangıcı olan 1963 yılı verilerine göre Türkiye'de toplam sığır varlığının sadece %0,8'i kültür ırkı ve melez sığırlardan oluşurken, bu yılda sığır eti üretimi 78,92 bin ton dur (Anon., 2000; Anon., 1996). Planlı dönemde gerçekleştirilen destekleme politikaları, kültür ırkı sığır ithalatı ve yürütülen melezleme çalışmaları sonucunda 2007 yılında Türkiye'de toplam sığır varlığının % 70,32'si kültür ırkı ve melez sığırlardan oluşurken, bu yılda sığır eti üretimi 342,84 bin tona yükselmiştir. 1963 yılına göre 2007 yılında sığır sayısı 1,77 milyon baş azalarak 10,93 milyon başa inmesine karşılık, et verimi 70,29 kg/baş tan 194,58 kg/baş a yükselmiştir (Anon., 1960-2008).

Anlaşılacağı üzere, yukarıda sıralan uygulamalar sonucunda Türkiye'de sığırcılık sektöründe önemli yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Bu nedenle 1990 yılından sonra uygulanan destekleme politikalarının bölgesel etkinliğini tespit etmek çalışmanın

temel amacıdır. Bu amaçla et sektörü arzını temsil eden regresyon modelleri oluşturulmuş ve bu politikaların bölgesel etkinliği tahmin edilmiştir. Bu çalışmanın geri kalan kısmı aşağıdaki gibi organize edilmiştir. İkinci bölümde çalışmada kullanılan materyal ve metot sunulmaktadır. Üçüncü bölümde araştırma sonuçları ve tartışma yer almaktadır.

MATERYAL VE METOT

Çalışmada kullanılan veriler çeşitli istatistiklerden ve daha önce yapılmış olan yerli ve yabancı literatürden sağlanmıştır. Tahmin edilen modelde ilgili veriler 1990–2007 dönemine ait Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiklerinden temin edilmiştir. Bu veriler iller itibariyle elde edilmiş olup daha sonra NUTS 12 bölgelerine göre düzenlenmiştir. Çalışmada genel değişimleri daha iyi ve net olarak ortaya koymak amacıyla NUTS 1 bölgeleri; Batı (İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara), Orta (Batı ve Orta Anadolu), Güney (Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu), Kuzey (Batı ve Doğu Karadeniz) ve Doğu (Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu) şeklinde toplulaştırılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye'de NUTS 1 bölgeleri haritası.

1990 yılının başlangıç yılı olarak seçilmesinin nedeni, özellikle hayvan ırkları ile ilgili en sağlıklı bölgesel verilerin bu yıldan itibaren sağlanabilmesidir. 2007 yılı ise ilgili verilere ulaşılabilen en son yıldır.

Çalışmada, et sektörünün arz yönünü temsil eden iki ayrı regresyon modeli kullanılmıştır. Her bir model, toplam sığır eti üretimi ve sığır başına verimi açıklayan iki regresyon denkleminden oluşmaktadır. Birinci denklemdeki toplam sığır eti üretimi sığır başına et verimi, sığır eti fiyatı, yem fiyatı, et teşvik pirimi ve 2002 yılından itibaren uygulanan hayvancılık destek ödemeleri tarafından açıklanmaktadır. İkinci denklemdeki sığır başına verim ise kültür ırkı ve melez sığırların toplam sığır varlığına oranı ve 1990 yılından sonra gerçekleşen kültür ırkı damızlık sığır ithalatı tarafından açıklanmaktadır. Bu regresyon modeli, ikinci denklemin birinci denklem içerisinde yer aldığı matematiksel bir fonksiyon olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$[TP]_i{}^{\dagger}m = f(V_i\,(f(k_i\,.\,\Box d1\Box_i\,).\qquad P_i{}^{\dagger}m.P_i{}^{\dagger}f.\,\Box d2\Box_i.\,\Box d3\Box_i)$$

i= bölgeler

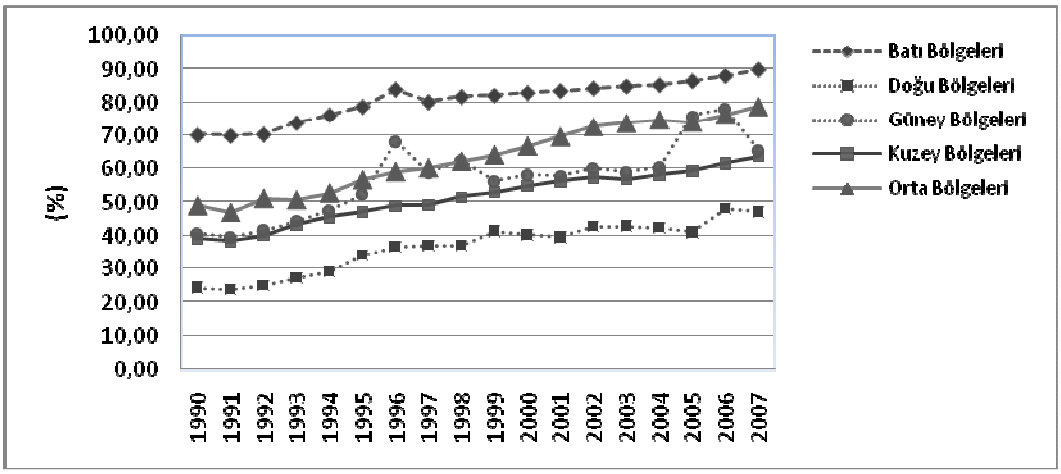
Burada TPm : toplam sığır eti üretimi (ton), V: sığır başına verim (kg/baş), Pm : sığır eti fiyatı (TL/kg), Pf :yem fiyatı (Tl/kg, 1994=1), k: kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranı (%), *d*1:kültür ırkı sığır ithalatı (dummy), *d*2:et teşvik pirimi (dummy), *d*3: hayvancılık destek ödemeleri (dummy).

[2] NUTS 1 bölgeleri 12 bölgeden oluşmakta olup bunlar; İstanbul (TR1), Batı Marmara (TR2), Ege (TR3), Doğu Marmara (TR4), Batı Anadolu (TR5), Akdeniz (TR6), Orta Anadolu (TR7), Batı Karadeniz (TR8), Doğu Karadeniz (TR9), Kuzeydoğu Anadolu (TRA), Ortadoğu Anadolu (TRB) ve Güneydoğu Anadolu (TRC) bölgeleridir.

Bu simultane denklem sistemi, toplam üretim ve sığır başına verimin bağımlı değişken olduğu iki denklemli bir regresyon modelidir. Modeldeki her iki denklemde düzen ve işaret şartına (order and rank) göre (Maddala, 1992; Studenmund, 2006) aşırı tanımlandığı tespit edilmiştir. Aşırı tanımlama durumunda (over identified), sistem tahmin metotlarının kullanılması parametrelerin tahmininde etkinliği artırmaktadır (Gujarati, 1999; Koutsoyiannis, 1977; Studenmund, 2006). Tanımlanan bu iki denklemli sistemler, üç basamaklı en küçük kareler regresyon yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir.

BULGULAR

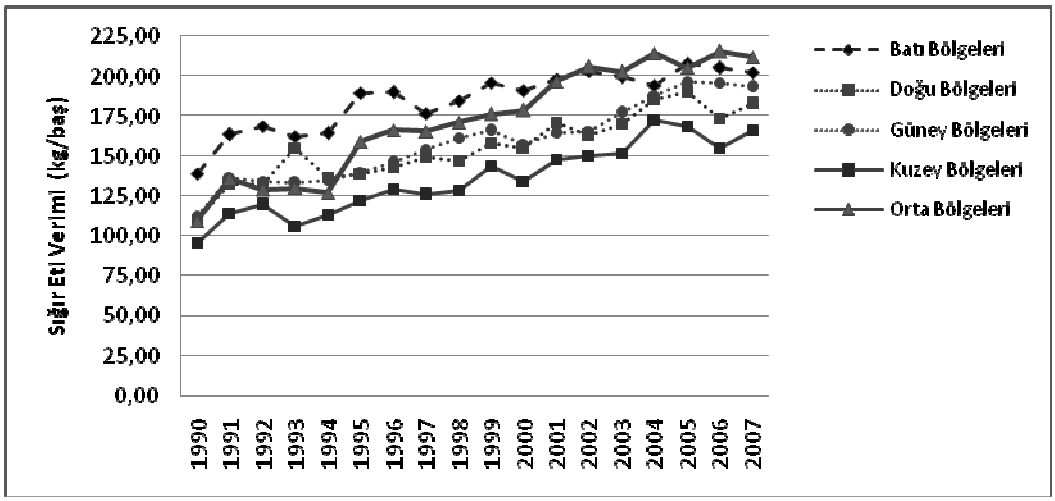
Türkiye'de toplam sığır popülasyonu içerisinde kültür ve melez ırkı oranı yıllar itibariyle şekil 2 de verilmektedir. Grafikten kültür ve melez ırkı sığırların toplam sığır sayısına oranı bakımından bölgeler itibariyle önemli farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Türkiye'de bölgelere göre kültür ve melez ırkı sığırların toplam sığır sayısına oranı (%).

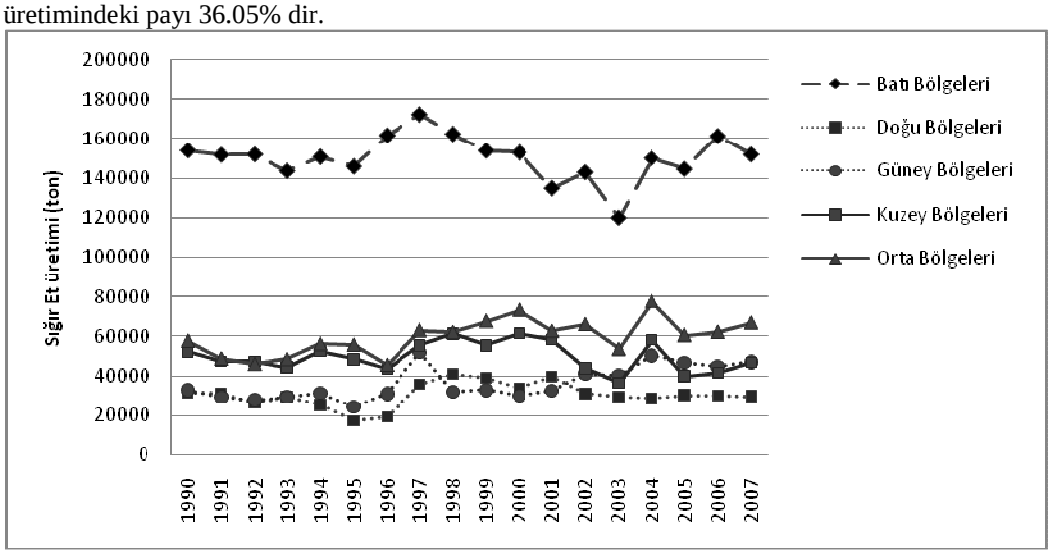
Söz konusu oran 1990-2007 periyodunda bütün bölgelerde artış göstermiştir. 1990 yılına göre 2007 yılında kültür ve melez sığır ırklarının oranı sırasıyla orta bölgelerde %29.77, güney bölgelerinde %24.82, kuzey bölgelerinde %24.53, doğu bölgelerinde %22.90 ve batı bölgelerinde %19.78 artış göstermiştir. Bu veriler Türkiye sığır popülasyonunun genetik ıslahında, kültür ırkları ile yapılan melezleme çalışmalarının sayısal olarak önemli bir gelişme sağladığını göstermektedir. 2007 yılında kültür ve melez ırkı sığırların toplam sığır sayısına oranı batı, orta, güney, kuzey ve doğu bölgelerinde sırasıyla %89.92, %78.75, %65.58, %63.70, %41.15 dir.

Türkiye'de sığır eti verimi şekil 3 de verilmektedir. 1990 yılına göre 2007 yılında sığır eti verimliliği orta, kuzey, güney, doğu ve batı bölgelerinde sırasıyla %94.10, %73.89, %71.91, %66.35 ve %45.75 oranında artış göstermiştir. 2007 yılı verilerine göre en yüksek verimlilik düzeyi orta (211.81 kg/baş) ve batı (202.01 kg/baş) bölgelerinde, en düşük verimlik düzeyi ise kuzey (165.90 kg/baş) ve doğu (182.49 kg/baş) bölgelerindedir.

Şekil 3. Türkiye'de bölgelere göre sığır eti verimi (kg/baş).

Türkiye'de bölgelere göre sığır eti üretim miktarı şekil 4 de gösterilmiştir. 2007 yılında et üretim oranları batı, orta, güney, kuzey ve doğu bölgelerinde sırasıyla %44.43, %19.52, %13.77, %13.60 ve %8.68 dir. Güney, kuzey ve doğu bölgelerinin toplam sığır eti üretimindeki payı 36.05% dir.

Şekil 4. Türkiye'de bölgelere göre sığır eti üretimi (ton).

Bunun yanı sıra kuzey, doğu ve batı bölgelerinde sığır eti üretimi sırasıyla %10.69, %5.87 ve %1.28 oranında azalmıştır. 1990 yılına göre 2007 yılında sığır eti üretimi güney ve orta bölgelerde sırasıyla %43.11 ve %15.50 oranında artış göstermiştir.

Toplam üretim ve sığır başına et verimi iki denklemle açıklayan sistem regresyon modellerinin yapılan tahminleri çizelge 1 de verilmiştir. Oluşturulan modellerin 0.77-0.97 arasında değişen R^2 değerlerine sahip olması, modellerin ve modeldeki her bir denklemin yeterince açıklayıcı olduğunu ve tahmin edilen modellerin çalışmanın amacına uygun olduğunu göstermektedir. Elde edilen model sonuçlarına göre sığır eti üretiminde kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranı bütün bölgelerde istatistiksel olarak en önemli faktördür. Bu duruma ilave olarak önem sırasına göre güney bölgelerinde sığır eti verimi ve et teşvik primi, kuzey bölgelerde 2002 yılından 2007 yılına kadar uygulanan hayvancılık destek ödemeleri ve sığır eti verimi, orta bölgelerde ise sığır eti verimi, et teşvik primi ve kültür ırkı sığır ithalatı sığır eti üretiminde istatistiksel olarak önemli bulunan faktörlerdir.

Bütün bölgelerde sığır eti üretimi ile kültür ırkı sığır ithalatı ve yem fiyatları arasında negatif, sığır eti verimi, et teşvik primi ve kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranı, arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Sığır eti üretimi ve sığır eti fiyatları arasında ise

doğu ve orta bölgelerde pozitif, batı, güney ve kuzey bölgelerde negatif ilişki vardır. Ayrıca sığır eti üretimi ve 2002-2007 yılları arasında uygulanan hayvancılık destek ödemeleri arasında batı, doğu, kuzey ve orta bölgelerde negatif, güney bölgelerinde pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Çizelge 1. Sığır eti modeli regresyon analizi sonuçları.

Bağımlı Değişken Sığır Eti Üretimi	**BÖLGELER**									
	Batı		**Doğu**		**Güney**		**Kuzey**		**Orta**	
	Sistem R^2 = .90		*Sistem R^2 = .77*		*Sistem R^2 = .86*		*Sistem R^2 = .92*		*Sistem R^2 = .97*	
Bağımsız Değişkenler	*Katsayı*	*t_{hesap}*	*Katsayı*	*t_{hesap}*	*Katsayı*	*t_{hesap}*	*Katsayı*	*t_{hesap}*	*Katsayı*	*t_{hesap}*
Sığır eti verimi (kg/baş)	*123.80*	*0.54*	*231.62*	*1.22*	*250.45*	**2.61*	*410.65*	**3.20*	*298.79*	**3.98*
Sığır eti fiyatı (TL)	*-0.15*	*-0.94*	*0.05*	*0.30*	*-0.092*	*-1.94*	*-0.09*	*-0.08*	*0.04*	*0.50*
Yem fiyatı (TL)	*-4.12*	*-1.35*	*-3.10*	*-1.55*	*-0.75*	*-0.72*	*-0.96*	*-0.54*	*-1.28*	*-0.73*
Et teşvik primi (dummy)	*6624.2*	*1.17*	*470.93*	*0.14*	*5234.3*	**2.18*	*5847.0*	*2.02*	*7948.0*	**2.51*
Hayvancılık destek ödemeleri-2002-2007 (kukla)	*-7137.0*	*-0.75*	*-12523*	*-1.97*	*1074.4*	*0.21*	*-23926*	**-3.83*	*-10312*	*-1.76*
Kültür+melez oranı (dummy)	*2.90*	**8.56*	*2.12*	**4.84*	*1.67*	**6.28*	*2.58*	**7.97*	*3.15*	**16.2*
Kültür Irkı Sığır ithalatı (dummy)	*-0.61*	*-0.16*	*-1.73*	*-027*	*-8.48*	*-1.44*	*-1.70*	*-0.36*	*-7.73*	**-2.2*

Kaynak: Orijinal hesaplamalar.
* 95% güven aralığında istatistiksel olarak önemli.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye sığır popülasyonunun genetik ıslahında, kültür ırkları ile yapılan melezleme çalışmalarının sayısal olarak önemli bir gelişme sağladığı görülmektedir. Kültür ve melez ırklarının sığır popülasyonundaki paylarının artması sığır eti üretiminde önemli derecede etkili olmuştur. Regresyon analizi sonuçları da bunu doğrulamaktadır. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde doğu, kuzey ve güney bölgelerinde kültür-melez oranı belirgin bir şekilde artmasına rağmen orta ve batı bölgelerine göre yeterli düzeyde değildir.

Bu duruma paralel olarak, 2007 yılı verilerine göre en yüksek sığır eti verimi orta ve batı bölgelerinde, en düşük verimlik düzeyi ise kuzey ve doğu bölgelerindedir. Aynı şekilde sığır eti üretimi de batı ve orta gölgelerde yoğunlaşmaktadır. Orta bölgelerdeki artış dikkatlice incelenmelidir ve özellikle kuzey ve doğu bölgelerinde sığır eti verimliliğini ve dolayısıyla üretimi artırıcı bölgesel politikaların uygulanması elde edilen bulgulara göre son derece önemlidir.

Türkiye et sığırcılığında ıslah ve destekleme politikalarının etkinliği açısından araştırma bulguları değerlendirildiğinde, sığır eti verimliliğinin artırılmasına yönelik politikalar ve et teşvik priminin sığır eti üretimini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Et teşvik primi özellikle güney ve orta bölgelerde, verimlilik düzeyi ise güney, kuzey ve orta bölgelerde istatistiksel olarak önemli bulunmuştur. Vural, H. Ve Fidan, H., (2007), genel olarak hayvancılığa verilen prim ve desteklerin dağılımına bakıldığında, tarım bölgeleri itibariyle faydalanma bakımından büyük farklılıklar olduğuna işaret etmişlerdir. Diğer taraftan bütün bölgelerde sığır eti üretimi ile 1987 ve sonrası yoğun olarak yapılan kültür ırkı sığır ithalatı ve yem fiyatları arasında negatif bir ilişki vardır. Yem fiyatları ile sığır eti üretimi arasında negatif bir ilişki ekonomik teori açısından uygunluk göstermektedir. Ancak kültür ırkı sığır ithalatının et üretimine etkisi beklenin aksine orta bölgeler hariç anlamlı bulunmamıştır. Yavuz ve ark., (2003) yapmış oldukları çalışmada 1986 yılından beri yapılan damızlık hayvan ithalatının etkisinin istatistiksel açıdan önemsiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum uygulanan politikaların yeterince etkili olmadığını göstermektedir. Damızlık sığır ithalatında uygun hayvanların seçilememesi ve ithalat sonrası hayvanlara uygun ortamların sağlanamamasının uygulanan bu politikada etkinliği azaltıcı faktörler olduğu söylenebilir.

2002-2007 yılları arasında uygulanan hayvancılık destek ödemeleri sadece kuzey bölgelerde istatistiksel olarak önemli bir faktör iken, güney bölgeleri hariç sığır eti üremi üzerine negatif bir etkiye sahiptir. Bu durum dikkatlice değerlendirilmesi gereken son derece önemli bir bulgudur. Bu bağlamda Karlı ve ark., (2004), yanlış izlenen destekleme politikalarına ve destekleme sisteminin sağlıklı işlemediğine işaret etmişlerdir. Ayrıca Dellal (2004), destekleme politikaları belirlenirken bölgesel farklılıklar ve ihtisaslaşmanın önemine vurgu yapmıştır.

Sığır eti üretimi ve sığır eti fiyatları arasında ise doğu ve orta bölgelerde pozitif, batı, güney ve kuzey bölgelerde negatif ilişkinin olması, sığır eti sektörünün piyasa sinyallerine tepki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum fiyatlara yönelik politikaların etkili olabileceğini göstermektedir. Et üreticilerine istikrarlı piyasa fiyatlarının oluşturulması son derece önemlidir.

Araştırma sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde etkinliği ölçülmek istenen politik uygulamaların bölgelere göre faklı sonuçlar gösterdiği, destekleme ödemelerinin Türkiye'de sığır eti üretimini düşürdüğü, et teşvik primi uygulamasının bütün bölgelerde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve damızlık hayvan ithalinin önemli sonuçlar ortaya koyamadığı görülmektedir. Bu nedenle bölgesel politikaların geliştirilmesi, et teşvik primi uygulamasının özellikle batı, doğu ve kuzey bölgelerinde etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Dolayısıyla bölgesel kalkınmanın, Türkiye-Avrupa Birliği uyum sürecinde kilit aşamalardan birisi haline dönüştüğü günümüzde Tarım ve Köyişleri Bakanlığının çalışmalarını yürüttüğü "Tarım Havzaları Projesi" ve Avrupa Birliği Kalkınma Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle her iki projenin de etkin bir şekilde uygulanması hayvancılık açısından önemli sonuçlar doğurabilir.

Araştırma sonuçları ayrıca damızlık hayvan ithal etmek yerine, doğal ve suni dölleme gibi ıslah çalışmalarına destek verilmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Yavuz ve ark., (2004) sığır eti üretimi için elde edilen bu sonuçların, süt sektörüyle de benzerlik gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Özellikle süt teşvik primi, süt hedef fiyat ve fark ödemesi uygulamalarının bölgesel etkinliklerin farklı olduğuna vurgu yapmışlardır.

Hayvansal üretim faaliyetine ilişkin istatistiki veriler, değişik kaynaklarda farklılık göstermektedir. Bu nedenle analizlerde kullanılan veriler önemli ölçüde Türkiye İstatistik Kurumu verilerine dayandırılmıştır. Sayısı ve büyüklüğü tam olarak bilinmeyen bir faaliyet kolu için doğru politikalar uygulamak ve kaynak aktarmak rasyonellikten uzak bir yaklaşımdır. Bu nedenle araştırmadan elde sonuçlarının yorumlanmasında bu gerçeğin dikkate alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akbulut, Ö. 1998. Türkiye Yerli Sığır Irklarının Melezleme ile Islahında Yabancı Gen Kaynaklarının Kullanımı. Ege Bölgesi I. Tarım Kongresi, 7-11 Eylül, Aydın.

Alpan, O. 1990. Sığır Yetiştiriciliği ve Besiciliği, Kültür Sığır Irkları. Medisan Yayın No:3. Ankara.

Anonim, 1960-2008. Tarımsal Yapı ve Üretim. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Anonim, 1996. İstatistik Göstergeler (1923-1995). Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1883. Ankara.

Anonim, 1997. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Kayıtları. Ankara.

Anonim, 2000. Türkiye İstatistik Yıllığı. Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2466, Ankara.

Anonim, 2004. Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararında Değişiklik Yapılmasına Dair Karara ait Uygulama Tebliği, Tebliğ No: 2004/21), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı, Ankara.

Dellal, İ. 2004. Ortak Tarım Politikası'nda Reform, DTÖ ve Türkiye. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, 7 (3), Ankara.

Gujarati, D.N. 1999. Temel Ekonometri. Literatür Yayıncılık, İstanbul.

http://www.tarimkredi.org.tr/haber_goster.php?id=1441, 12.08.2010.

Karlı, B., Yavuz, F., Ören, M.N., Sayın, C., Bilgiç, A., 2004. Dünya Ticaret Örgütü Kararları ve Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinin Türk Tarım Politikaları ve

GAP Bölgesi Tarımına Muhtemel Etkileri, GAP IV. Tarım Kongresi, 21-23 Eylül, Şanlıurfa.

Koutsoyiannis, A. 1977. Theory of Econometric Methods. Second Edition. Barnes and Noble Books. New York.

Maddala, G. S. 1992. Introduction to Econometrics. Second Edition. Prentice Hall. New Jersey.

Studenmund, A.H. 2006. Using Econometrics. Pearson Education Inc. New York.

Şenel, D. 1985. Hayvancılığı Geliştirme Projelerinde Dış Kaynak Kullanımı. M.P.M. Yayın No: 333. Ankara.

Vural, H. Ve Fidan, H., 2007. Türkiye'de Hayvansal Üretim ve Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri. Tarım Ekonomisi Dergisi 13 (2) 49-59 s.

Yavuz, F., Akbulut, Ö., Keskin, A. 2003. Türkiye Sığırcılık Sektöründe Islah ve Destekleme Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Araştırma. Turk J Vet Anim. Sci: 645-650.

Yavuz, F. 1999. Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığına Yönelik Politikaların Analizi. I. Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu, 2-3 Aralık. İzmir.

Yavuz, F. 2001. Tarım Politikası II- Genel Politikalar ve Uluslararası Tarım Ticareti Ders Notları, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No: 186. Erzurum.

Yavuz, F., Tan, S., Zulauf, C., 2004. Yavuz, F., S. Tan, C. R. Zulauf, Regional Impacts of Alternative Price Policies for Turkey's Dairy Sector, Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences, (3).